

Novembar 2011. godine

Predgovor

*„... živi, živi duh Slavenski,
živjećeš vjekov'na,
zalud prijeti ponor pakla,
zalud vatra groma ...“*

Šta danas znači biti Jugoslaven? Odgovora je mnogo, jer svako od nas ima svoju viziju, svoj pristup, svoje snove, svoju stvarnost... Isto tako mnogo je načina na koje svako za sebe izražava tu svoju pripadnost. Pri tome se neko više veže za prošlost, za zajedničku svijetlu istoriju, za fascinantne domete generacija, koje su odrastale u vrijeme SFRJ i koje se ponose na ono što su postigle isključivo zajedničkim radom i zalaganjem. Bilo je to vrijeme kada je skromnost bila vrlina, kada se nije pitalo za porijeklo ili mjesto stanovanja, kada smo u svijetu bili poznati i priznati, a u svojoj domovini imali prijatelje između Kranjske Gore i Đevđelije, između Subotice i Podgore, koje smo stekli na radnim akcijama, susretima izviđača, ferijalaca, u vrijeme služenja vojnog roka u JNA... Međutim, to vrijeme je neumitno prošlo, na njega treba staviti tačku, izvući pozitivna iskustva, prenositi ih mladim naraštajima i okrenuti se budućnosti.

Ovdje pronalazimo one Jugoslavene, koji, analizirajući sve postignuto u zajedničkom životu u nekadašnjoj SFRJ, ali i prije i poslije tog doba, žele da zaokruže jedno, po mnogo čemu izuzetno vrijeme, da iz njega izvuku sva pozitivna iskustva i dostignuća i to znanje prenesu novim generacijama. Pri tome poseban akcent stavljamo na međusobno razumijevanje i kulturu dijaloga. Samo otvorenim razmjenama mišljenja možemo doći do neophodne spoznaje dosadašnjeg, ali i novog, koje stoji pred nama. Ta spoznaja nam pomaže da nekadašnju SFRJ prepustimo apsolutno pozitivnoj strani istorije čovječanstva. Mi se okrećemo budućnosti.

Uredništvo

IMPRESSUM

- bilten -

Časopis Udruženja
„Naša Jugoslavija“

godina II
broj 4
novembar 2011

www.nasa-jugoslavija.org
zajedno@nasa-jugoslavija.org

Objavljivanje biltena
isključivo na internetu

Glavni urednici:

Zlatko Stojković
Frederik Goda
Dalibor Tomić

Sadržaj

Oni su danas nepodobni <i>Nepoznati autor</i> 4
Nedosanjani san <i>Adriana</i> 9
Jugoslaveni – rješenje, a ne problem <i>Dalibor Tomić</i> 10
Dan kada je otišao drug Tito <i>Ivica Bašić</i> 11
Jugoslavija – zemlja mladih Fenomen dobrovoljnog omladinskog rada – II dio <i>Frederik Goda</i> 14

ONI SU DANAS NEPODOBNI!!!

NACIONALISTIMA SMETAJU, VLASTI IH SE BOJE

Mnogi od nas su ih zaboravili, oni mlađi nikada nisu čuli za njih, a univerzalne poruke tih naših velikih Srba, Hrvata, Bošnjaka i pripadnika ostalih jugoslavenskih naroda, po peru, mislima i delu su danas opet aktuelne. Umesto njih nam nude ratne zločince kao heroje i inspiraciju, a novoustoličene svece ovdašnjih religija citiraju svakodnevno nudeći u njihovim delima tobože nacionalni spas!

SVETOZAR MARKOVIĆ: „Rodio sam se — bez svoje krivice. Krstili su me i zapisali da pripadam izvesnoj veri i odmah s time natovarili na mene red obvezanosti — bez mog odobrenja. Uveli su me u društvo sa izvesnim običajima i zakonima, propisali mi pravila za svaki korak u životu, ne pitajući da li se ja slažem sa tim pravilima. Ako ne priznajem običaje protiv kojih se, može biti, buni moj um i moje osećanje, odmah viču: „Kvari moral, razvraća društvo!“ Ako ustajem protiv zakona koji su, može biti, protivni svim mojim pojmovima o pravu i koji, može biti, oduzimlju mi sva prava ličnosti čoveka, odmah viču: „Buntovnik! Vežite ga! Kaznite ga!“ Mene pritiskuju i dave sa sviju strana, a ja zar da nemam ni toliko prava da rečem: „Ljudi! Ne davite i mene i sebe. Ima mesta za sve nas. — *Srpske obmane* (1869).

Svetozar Marković

Večno aktuelni Svetozar Marković piše o karakteru religioznih ljudi svoga vremena (druga polovina XIX veka), ali eto do danas kao da se ništa nije promenilo: "U ime "morala", "pravde", "napretka" i svih uzvišenih pojmova čovekovih, vi ste vazda podbadali građane da ustanu protiv svih onih ljudi koji su zaista želeli po svojim pojmovima da utvrde moral, pravdu i napredak u srpskom narodu. Moral budže i pesnice — to je moral što ga vi propovedate. Ceo vaš rad je neprekidna besavesna zavera i agitacija protiv svih ljudi koji brane slobodu i rade za napredak naroda, i vi se usuđujete da drugome podmećete zavere i agitacije! Vi govorite da je narod glup, da je nezreo, nesavesan kad je reč o reformama.

Ali kad vi hoćete da narod razdražite protiv nekoga, onda je narod zreo, svestan, pametan, sve da ne može bolje biti. Zar to nije demagogija? Vi izmišljate zločinstva, izvrćete smisao naših postupaka, pa nas javno optužujete pred javnošću kao proste razbojnike. Zbilja, gospodo, vi velite da bez vere i uopšte bez moralnih načela koja čovek ispoveda, čovek bi postao zver koga ništa ne veže za društvo i kome ništa nije sveto. A imate li vi vere gospodo? Koja je vaša vera? Kakva moralna načela vi ispovedate? Kakve božanstvene ideje vi ispovedate? Vi koji vičete na ljude koji potkopavaju osnovu "hrišćanskog morala" — sigurno ste sami hrišćani ili bar ste hteli tako da se prodate. Verujete li vi da će nastati strašni sud kadgod, pa onda da će podlaci, klevetnici, lopovi, špijuni i dr. "ih že čisla njes" doći u pakao da muče muke za svoja nedela? To je doktrina hrišćanstva — verujete li vi u tu doktrinu? Veoma sumnjamo da verujete. Ali držite li se barem u vašem građanskom životu načela hrišćanstva? To znamo pouzdano da se ne držite. Hrišćanstvo uči: "Ljubite vaše neprijatelje: praštajte onima koji vas mrze i molite se za one koji vas gone!" A vi gospodo, ne samo da ne praštate onima koji vas gone, već mrzite one koji na vas ne obraćaju nikakvu pažnju, vi klevetate na njih, podmećete im najgornije izmišljotine, samo da naklikćete na njih policiju.“

„Hrišćanstvo uči: Ako imaš dve košulje, podaj jednu onome koji nema ni jedne — a vi hoćete da preskupo naplatite od naroda i za vaše najgornije drljotine po novinama. Je li to vaš hrišćanski moral? Vi lažete — vi niste hrišćani. Nema ni jednog uzvišenog hrišćanskog načela što ga vi niste pogazili i što ga ne gazite svakoga trenutka. Pa šta ste vi onda? Kakvu veru verujete? Nikakvu. Vi nemate vere, pa dosledno vas vera ne veže da budete moralni u životu i u vašoj javnoj radnji. "Moralna načela" nisu šuplje fraze, već su istine koje se mogu primeniti u životu u ljudskim odnosima. Vaša moralna načela, vaša sloboda, vaš poredak, vaša prosveta — sve je to samo šuplja fraza. Vi nemate nikakvih moralnih načela, niti kakvih "božanskih ideala", na osnovu vere. A imate li vi kakvih moralnih načela na osnovu nauke? Vi nemate nikakvih moralnih načela na osnovu nauke, jer ne znate nauke. Pa šta ste vi onda kad nemate ni vere ni nauke? Vi ste sami kazali kakvi su ljudi koji nemaju nikakvih viših čovečanskih i božanskih ideala u 130. broju "Jedinstva": - "glupa, neznabožačka masa, lišena svih plemenitih čuvstava, pogružena u najsebičniji materijalizam, pa zato nesposobna i za same moralne pojmove a kamoli dela, ropska prema lukavima koji bi laskali njenim porocima i previđali njena zločinstva, da je bolje podjarmljuju, a gotova na svako tiranstvo prema onima koji bi je obuzdati hteli“.

„Grdeći ovakvim gadnim izmišljotinama načela saveza, tj. najnaprednija i najuzvišenija savremena načela, vi niste ni primetili da ste najcrnijim bojama naslikali vašu pokvarenu prirodu. Jer vi ste ta neznabožačka masa koja ne zna za ništa, koja ne veruje ni u šta. Vi ste živeli vazda za svoj trbuh i služili ste vazda onome ko vas je bolje platio da namirite svoj najsebičniji materijalizam. Ne, gospodo,

nema u Srbiji nikoga kome bi bilo u interesu da poruši moral, porodicu, veru, savest – osim vas samih." – *Odabrani listovi, 206, 215-219 Novo pokoljenje, (1949)*

DIMITRIJE TUČOVIĆ: „Grupisanje i uzajamnost zemalja i naroda na Balkanu jedini je put koji vodi privrednom, nacionalnom i političkom oslobođenju". „Težnje naroda na jugoistoku Evrope mogu biti ostvarene samo udruživanjem privrednih snaga, uklanjanjem veštački stvorenih granica, omogućavanjem potpune uzajamnosti i zajednice u životu, kao i zaštitom od zajedničke opasnosti." „Svaka balkanska državnica htela bi sve ono što samo u zajednici može dobiti.

Dimitrije Tucović

I mesto jedne logične težnje da se putem zajednice i ide, balkanska buržoazija stvara ratne situacije i gura u propast narode, zbog svoje strahovite nesposobnosti da se uzdigne na visinu smelih pregruća koja istorija iziskuje. Nikada jedna klasa nije bila kratkovidija! Hoće svi pristaništa, svi dovoljno teritorija, svi Solun, svi Vardarsku dolinu, jer je sve to tako važno – a ne vide da to svi mogu imati samo u zajednici. Nije teško uočiti da se ovaj sistem podizanja domaće proizvodnje izvrgava u sistem privrednoga iscrpljivanja zemlje. Visokim cenama svih proizvoda sužava se potrošačka sposobnost naroda koja je prva pogodba zdravoga privrednoga napretka, a monopolskim privilegijama ubija se staranje za tehničko usavršavanje rada bez koga se podizanje privrednih snaga neke zemlje ne može ni zamisliti. Ali ta posmatranja ne spadaju u okvir ovoga posla. Mesto toga treba naročito istaći: da se na privredno-finansijskom sistemu koji smo ukratko skicirali drži i ekonomska egzistencija i politička vladavina buržoazije u Srbiji." (1914).

MIROSLAV KRLEŽA – „Promatrajući te naše „lijepo hrvatske dame“, drage naše rodoljubive Hrvatice, uz čašu hrvatskog sladoleda, na hrvatskoj terasi, uz gibanje prolaznika u bijelom platnenom odijelu sa reketima, uz skupe engleske i talijanske marke automobila, čovjek bi mislio da je doista u „Evropi“. To je ta Evropa, o kojoj piše malograđanska štampa da je velegradska i zapadnjačka, zagrebačka Evropa. Međutim, sve to samo je esplanadska kulisa.

Dođite, molim vas, sa mnom prijeko na drugu stranu kolodvora, iza Podvožnjaka, ni dvjesto metara od gradskog centra, slika je zakulisno kobna, kao što je sve fatalno što je zakulisno: trnjanske petrolejke, blato do gležnja, prizemnice s trulim tarabama, seoske bašte (krastavci, tikve, ribiz i grah) kudravi psi bez marke, krave na melankoličnom povratku iz Vrbika, u predvečerje, selendra bez građevnoga reda, bez plana, sve gnjile kolibe s vlažnom horizontalom vodene razine od posljednje katastrofalne poplave koja se tu javlja s matematskom neizbježnošću; sezonski pravilno dvaput, svakoga proljeća i svake jeseni, već kako padaju kiše oko Rjavine i Mezaklje na Feldesu.

„Jer stvarnost se je kod nas razvijala u znaku sve većeg političkog zulumata. Tko je umio mirno i trijezno misliti, mogao je već oko devet stotina dvadeset i četvrte – pete godine zaključiti, da ova gungula u našoj stranačkopoličkoj krčmi ne vodi nikamo. Naše stranačke strasti, pakosne mržnje, zastave, uzbuđenja, sveopća zaostalost političkih i kulturnih programa, sve se je to pušilo kao neugodna slutnja, da će nam jednoga dana planuti krov nad glavom.

Miroslav Krleža

Iskasapljena janjetina zapadnoevropskih demokratskih principa pokazala se kao neobično dobra zgoda za političke lupeštine sviju vrsta. Za svakoga, tko s onom našom zauzdanom magaradi nije htio da reve, govorilo se da pliva protiv struje.“ *O malograđanskoj ljubavi spram hrvatstva*

ADAM PRIBIČEVIĆ: „Jer danas nije u opasnosti ni od koga ni hrvatstvo, ni srpstvo, ni slovenstvo, ni pravoslavlje, ni katolicizam, ni muslimanstvo. Danas je u opasnosti kultura naša, hleb naš telesni i duhovni, napredak naš i blagostanje od upravljača, koji su ne samo pokvareni već i neznalice“. – „*Posle žetve*“, *Srpsko kolo, br. 33, 16. avgusta 1928, str. 5, Beograd.*

„I tako hrvatska i srpska gospoda idu lako u Velikohrvate ili Velikosrbe, jer znaju da će ih više zapasti, ako se bude delilo po srpstvu ili hrvatstvu, a ne po pravici. Jedan će doći do visokog i dobro plaćenog položaja, drugi do liferacije državi, treći do koncesije od države, četvrti do više klase u činovničkoj službi, peti do mesta u većoj varoši, šesti

do stipendije za sina na školama, i tako dalje, nađe se već ponešto za svakoga, ako ne baš odmah, a ono posle.“ – „*Zašto među velikosrbima i velikohrvatima ima najviše gospode?*“ *Srpsko kolo*, br. 49, 6. decembra 1928, str. 1, Beograd.

Adam I. Pribičević

„A, međutim, u rođenoj nam zemlji, i pored toga našeg besprimjernog herojstva i nesravnjene kulture, tuđinac osvaja poziciju za pozicijom i sprema se da nas pretvori u pravu koloniju, iz koje se izvlači sve što se može, a da se ne ulaže osim što se mora, da se omogući to izvlačenje, kao što se čini u pravim kolonijama, a ne u svojim rođenim. Dok se oko nas sprema u svijetu bura kosmičkih razmjera, u koju bi mogle potonuti i naše zastave i naša kultura, ako ih budemo jedni od drugih čuvali, a ne od protivnika svoje slobode oko sebe.“ – „*Ne natrag – nego naprijed*“ *Nova riječ*, br. 22, ožujak 25. mart 1937, str. 1, Zagreb. Pribičević, I. Adam, političar (24. decembar 1880 – februar 1957.). Zagovornik integralnog jugoslovenstva, sociolog sela i publicista

DOSITEJ OBRADOVIĆ: „Moja će knjiga biti za svakoga koji razumeva naš jezik i ko s čistim i pravim srcem želi um svoj prosvetiti i narave poboljšati. Neću nimalo gledati ko je koga zakona i vere, niti se to gleda u današnjem veku prosveštenom. Po zakonu i po veri svi bi ljudi mogli dobri biti. Svi su zakoni osnovati na zakonu jestestva.

Dositej Obradović

Nijedan zakon na svetu ne veli: čini zlo i budi nepravedan; no naprotiv, svi što ih je gođ, od strane božje nalažu i zapovedaju: nikom nikakva zla ne tvoriti, dobro tvoriti i ljubiti pravdu. Bog je sama večna

dobrota i pravda; što god nije dobro i pravedno, nije od boga. A zašto dakle u svakom zakonu ima zlih i nepravednih ljudi? Nije tomu zakon uzrok, nego nerazumije, slepota uma, pokvareno, pakosno i zlo srce i preko mere ljubov k samom sebi. Ovo su izvori iz kojih izviru sve strasti koje uznemiravaju rod čelovečeski i koje čine da čovek na čoveka mrzi, jedan drugoga huli, goni, udružava, ozlobljava, proklinje, u večnu muku šilje i vragu predaje – a što je najgore – pod imenom vere i zakona, prevraćajući i tolmačeći zakon svoj po zlobi i po strasti srca svoga.“ (1783)

RADOJE DOMANOVIĆ – „A sad, sad se mora i istorija porušiti. Istorija, razumi: kakav spomenik, to je sitna stvar, to je već s tim svršeno, ali istorija, tu suludu istoriju moramo ljostnuti o zemlju. Naši istorici već su izvežbani da falsifikuju istorijska fakta, pa to neće teško ići. (1903)

Radoje Domanović

„Ministri mudri, seljaci dobri, činovnici spremni i savesni, žandarmi učtivi, pa se na svakog ljubazno nasmeše i krotko oslove: "Dozvolite", "molim najpokornije". Žito i svi usevi uspevaju divno, prema odluci narodnog parlamenta. I škola i crkva i kancelarije i kasarne, sve uređeno, sve dobro. Nigde da čovek ne može ništa primetiti. Čisto da se boji čovek da ne izumre ovako divna generacija.“

„U jednoj staroj knjizi čitao sam čudnu priču, a vrag bi ga znao otkud meni ta knjiga iz nekog smešnog vremena, u kome je bilo mnogo slobodoumnih zakona, a nimalo slobode, držali se govori i pisale knjige o privredi, a niko ništa nije sejao, cela zemlja pretrpana moralnim poukama, a morala nije bilo, u svakoj kući pun tavan logika, a pameti nije bilo, na svakom koraku govorilo se o štednji i blago- stanju zemlje, a rasipalo se na sve strane, i svaki zelenoš i nitkov mogao je sebi kupiti za nekoliko groša titulu – veliki narodni rodoljub.“ („Stradija" 1904)

JOVAN SKERLIĆ: „Da se probudi nacionalno osećanje, svest i ponos; da se ova amorfn masa podigne na stupanj naroda, obratili smo se prošlosti, staroj slavi, pobedama srednjovekovnih vladara. Prvu reč imali su istorici i filozofi, istorijske uspomene uzete su za ideal budućnosti, jezičke začkoljice imale su da stvaraju nacionalne osobenosti, udarilo se put

istoricizma i nacionalnog romantizma. Na taj način došlo se do besmislice: da se vera u život traži u grobovima i da prošlost ukazuje pute sadašnjosti i budućnosti.

Jovan Skerčić

Nije se narodu govorilo: kao i svi drugi, zato što ziviš, zato što si čovek i svesno stvorenje, i ti imaš prava kao i svi ostali da opstaneš, da se razvijaš, da sto bolje živiš kao ravnopravan član ljudske zajednice, da ideš do punog razvića i pune slobode.“ (1910)

ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ: „Ја не волим устанак са људима који ће ме напустити при првом неуспјеху, ја волим револуцију са грађанима кадрим да поднесу сва искушења једне дуготрајне борбе

Goce Delčev

каква ће, услед жестоких политичких услова, бити и наша – или ћемо водити говеда у касапницу.“

JOVAN STERIJA POPOVIĆ: „Bedni narode, na koga ti spade da se za tvoju sreću brinu! Oni koji su se na račun tvoj obogatili beže; a što će biti s onima koji ne mogu bežati, koji su stari, slabi ili bolesni, o tom se niko ne brine. Teško tebi, narode: ti stradaš, a oni se raduju; ti propadaš, a oni se bogate! — . Idem u beli svet da ne gledam nesreću naroda, idem da ne čujem kako ubice svoga roda, ljudi nevaljali, koji su prange nosili, bez svakoga stida sebe rodoljupcima nazivaju.“

„Dokle se god budemo samo hvalili, slabosti i pogreške prikrivali, u povesnici učili koliko je ko od predaka naših junačkih glava odrubio, a ne i gde je s

puta sišao, donde ćemo hramati i ni za dlaku nećemo biti bolji, jer prostaci i mladi ljudi, koji se tako zapajaju, i ne misle da može biti i pogrešaka u nas, pak sve što im se predlaže, za čistu istinu i dobrotelj smatraju. Bacimo pogled na najpoznatiju povesnicu našu. Što je bilo luđe, preteranije, nesmislenije, to je imalo više uvažatelja, a glas umerenosti smatrao se kao nenarodnost, kao protivnost i izdajstvo; jer je svaki čovek sklonjen na čezvičajnosti, pa kad ne zna da može biti nesreće, trči kao slep za tim, i srdi se na svaku pametnu reč.

Jovan Sterija Popović

Otud nije čudo što nevaljali i pokvareni, a takvih ima svuda, pod vidom rodoljubija svaku priliku za svoju sebičnost upotrebljavaju i najbezumnije savete daju, ne mareći hoće li se time svojoj opštini ili svome narodu kakva šteta naneti. Sebičnom je dovoljno kad je samo njemu dobro i kad prostaka može na svoju ruku da preokrene, a za dalje se ništa ne brine.“ (Rodoljupci 1848)

MEŠA SELIMOVIĆ: „Sve čemer, sirotinja, glad, nesreće... A zašto je tako? Ne znam. Možda zato što smo po prirodi zli, što nas je bog obilježio. Ili što nas nesreće neprestano prate, pa se bojimo glasnog smijeha, bojimo se da ćemo naljutiti zle sile koje stalno obilaze oko nas. Zar je onda čudo što se uvijamo, krijemo, lažemo, mislimo samo na današnji dan i samo na sebe, svoju sreću vidimo u tuđoj nesreći. Nemamo ponosa, nemamo hrabrosti. Biju nas, a mi smo i na tome zahvalni.“

Meša Selimović

"Svako od nas uvijek proživi što i svi prije nas, i ničiji udes nije pouka, ničija muka utjeha. Ni na što

čovjek ne navikava zato što su to mnogi doživjeli prije njega. Uvijek je bilo rata, otkako svijet postoji, a ljudima je uvijek nanovo teško. Uvijek se dešavalo da je čovjeka stizala nesreća, i nikad se niko ne utješi mišlju: nisam sam, i nisam prvi ni posljednji." (Magla i mjesečina)

Nemilosnom bogatašu

Pop'o si se sred milina,
dvor ti zlato, svila krasi;
bogataš si od davnina –
al', čovječe, prašina si.

Do ušiju dopiru ti
sirotinjske muke glasi;
ti prezireš taj glas ljuti –
al', čovječe, prašina si.

Imaj srca! Budi čovjek!
Nek' te djela dižu svude,
pa ćeš tako živit' dovijek' –
i kad tijelo prah ti bude.

A. Šantić 1888. godine

Aleksa Šantić

PETAR KOČIĆ: „Što se tiče specijalno bosansko-hercegovačkog činovništva, to ono, po dosadašnjem svome radu, ne može tražiti ni pažnje, a nekmoli pomoći od narodnog predstavnštva. To je, visoki Sabore, jedno kolonijsko činovništvo, čisto kolonijsko činovništvo, koje je sa prezirom 32 godine gledalo i još danas gleda na naš narod. To je činovništvo pune 32 godine nečovječno postupalo sa našim narodom. Krupna su imena: Berks, Lazarini, Herman, Vrga i Ljubačevski, koji naređuje čak da se i protiv mrtvoga čovjeka vodi istraga!“ – *Na zasjedanju Sabora Bosne i Hercegovine unutar Austro-Ugarskog Carstva 7. decembra 1910. godine*

„Činovništvo, a naročito političko činovništvo, trebalo bi već jednom da dođe do svijesti da narod nije tu radi njega, nego ono radi naroda. U tome bi duhu trebalo da se naše činovništvo vaspita, ali to nije moguće i ostaće svaki pokušaj bez uspjeha sve dotle dok na vrhovima državne uprave sjede stari i nepopravljivi reakcionarci, koji otvoreno izjavljaju da će i pojedina ekonomska i socijalna pitanja čak i s pomoću žandarskih i soldačkih bajoneta rješavati. Je-

dan gospodin s vlade, prilikom ljetosnjih agrarnih nemira, rekao je jednoj deputaciji: "Mi nijesmo u neprilici. Austrija imade dosta vojnika".

Petar Kočić

Ove riječi možda nekome veoma prijatno zvone, ali se u njima ne vidi nikakva državnička mudrost.“ – *Na zasjedanju bosansko-hercegovačkog Sabora 16. marta 1911. godine*

DUŠKO RADOVIĆ: „Da li bi ljudi mogli biti bolji? Mogli bi, ali niko neće prvi da počne.“

Dušan Radović

Svi imaju loša iskustva. Nismo li se malo puta zaklinjali da ćemo biti bolji? I neki stvarno postanu bolji, pa ispadaju naivni. Jer su oni drugi – postali još gori.“

IVO ANDRIĆ: „U prirodi je našeg čoveka, naročito onog dinarskog tipa, da ne ostaje ni kod jedne zamisli, ni kod jednog dela istrajno i dosledno, i da ih ne prati u njihovom prirodnom razvitku da bi uticao na njih. Naprotiv, posle prvog zanosa, on napušta delo, vraća se do njegovog izvora, muti ga mišlju i pogledom, zatim silovito preleće ceo budući, neostvareni i tek zamišljeni tok dela, anticipira ga, pa se onda opet vraća na tačku na kojoj se delo nalazi u tom trenutku svog prirodnog razvoja. Tako se stvari razvijaju više uz njegovo učešće nego pod njegovim uticajem; jer on nije u njima, nego iznad i pored njih. Zato on u većini slučajeva i ne stvara dela i ne upravlja događajima, nego reaguje na njih, polazući mnogo više na to da

bude začetnik, sudija, borac i gledalac nego stvaralac, radnik i čuvar. U njega je vidna sklonost da ne čeka razvitak stvari i ne učestvuje u njemu radom i strpljenjem.

Ivo Andrić

“Ne postoji srednji put, onaj pravi, koji vodi napred, u stalnost, u mir i dostojanstvo, nego da se svi krećemo u krugu, uvek istim putem, koji vara, a samo se smenjuju ljudi i naraštaji koji putuju, stalno varani.”

VASO PELAGIĆ: "Odvojite dijete od društva i ostavite ga u šumi sa svinjama, i ono će, ako ga živo-

Vaso Pelagić

tinje ne pojedu, postati divlje i pasti travu sa ostalom marvom."

LORDAN ZAFRANOVIĆ: „Niko ne voli da vidi prljave stvari u svojoj sredini, niko ne voli filmove koji analizi-

Lordan Zafranović

raju to u vlastitoj sredini. To još nisu napravili ni Francuzi, ni Česi, ni masa zemalja koje su imale određenu sramotu u Drugom svjetskom ratu. Nije ni čudo da neka sredina koja je mnogo manja, kao naša, ima jak otpor, posebno u vrijeme kada je krenuo ovaj grozni rat koji je upravo isprovociran na toj nacionalnoj bazi. Nacionalizam je jedno oružje i zlo koje se okrene u prvom redu protiv naroda gdje se ta borba i vodi, tako bespoštedna i sa tako mnogo posljedica i razaranja.“

MILJENKO SMOJE: „Šanto je meni plaka, govoriya je kad umre Tito opet ćemo se klat i ope će bit glad. On je sve predvidija, a bija je nepismeni ribar. I uvik je govoriya, a bija je u partizane: ja ću oprostiti i Nje-

Miljenko Smoje

mcima i Talijancima, ali ne mogu oprostiti ni ustašama, ni četnicima. Jebenti gospu, ja ih gren osloboditi – govoriya je Šanto – a oni mene idu ubiti! Oni pucadu u me, a ja se gren za njih tuć.“

*Nepoznati autor
Preuzeto sa internet-portala „Facebook“*

Nedosanjani san

U zoru, na dan darivanja,
san na ispruženom dlanu.

Toplinom sunca okupan,
krije najljepšu dugu.

Nosile ga ptice na krilima,
iskri poput nade u očima.

20 miliona osmijeha ga prati,
mi smo ga s proljećem udisali

U grudima ga nosili i.....
darivali.

Adriana

Jugoslaveni – rješenje, a ne problem!

Ovo je zajednička ocjena učesnika okruglog stola na temu „Jugoslavenstvo – priznavanje prava na nacionalnost“ održanog u nedelju, 30.10.2011. godine u Sarajevu. Tom prilikom izneseno je više aspekata vezanih za opšte stanje nacije danas i za njeno pojmovno određenje uz poseban osvrt na odnose među narodima i državama na prostorima nekadašnje SFRJ uopšte kao i posebno prema Jugoslavenima. Prisutnima su prezentovani pojmovi političke kulture, kulture dijaloga, tolerancije, političke religije i dominacije militantnog teizma, ksenofobije, nacionalizma, kao i u političkim i društvenim krugovima opšteprisutnog antiintelektualizma.

„Problem današnjeg vremena je upravo težnja svih protivnika priznavanja prava na nacionalnost Jugoslavenima da dokažu naše nepostojanje, da nas žive *sahrane* ispod njihovih tmurnih naslaga prošlosti, pogotovo bliske prošlosti u poslednjih tridesetak godina. Proces razbijanja zajedničke države 90-ih godina prošlog veka nije izvršen sa uspehom do kraja, ako još uvek postoje Jugoslaveni, kao živi svedoci tih događaja.“

„Ideja o postojanju Jugoslavenske nacije mnogo je starija od Jugoslavije kao državne zajednice. Treba, također, istaći da Jugoslaveni nikada nisu imali **svoju** državu niti su tome težili. Sve zajedničke države naših naroda na ovim prostorima bile su tvorevine u koje su ti narodi unosili dijelove svog suvereniteta, stvarajući i oblikujući ih na taj način. Jugoslaveni su se prilagođavali svakoj novoj situaciji dajući svakom društvu, čiji su bili sastavni dio, najbolje i najviše iz svojih redova. Nakon razbijanja SFRJ njima (Jugoslavenima) je naprasno oduzeto pravo na nacionalnost, čime im je oduzeta sloboda izjašnjavanja i ukinuto pravo na slobodan izbor nacionalnoj pripadnosti.“

„Ako se zaista želi raditi na provođenju demokratskih promjena i primjenjivanju demokratskih principa, odnosno osigurati uvođenje demokratije u sve segmente društvenog života neophodno je prihvatiti postojanje jugoslavenske nacionalnosti kao nezaobilazne istorijske činjenice i Jugoslavena kao sastavnog dijela stanovništva i jednog od najznačajnijih kohezionih faktora u regiji. Stoga sa ovog današnjeg skupa šaljemo jednostavnu ali jasnu poruku – Jugoslavene shvatite i prihvatite kao rješenje, a ne kao problem!“

*Prilog pripremio
Dalibor Tomić*

DAN KADA JE OTIŠAO DRUG TITO

Dan kada je otišao drug Tito – 4. maj 1980. godine. Dan koji nisam htio priznati da će ikad doći. Ali, nažalost, došao je. Tito je otišao...

Nikad uz njegovo ime nisam, ne mogu, niti hoću izgovoriti riječ „umro“. Tito nije umro... On je jednostavno otišao. Otišao u „legendu sa svojim divizijama preko Romanije“, kako je to napisao Krleža. Otišao je u legendu, ali iz mog srca, nikad neće otići, pa ni u legendu.

Što je to, što mene tako „fanatično“ veže uz druga Tita? To se ne može baš tako lako opisati, a još manje izreći u jednoj ili nekoliko rečenica. Ima nekih stvari u životu, koje čovjek ni sam sebi ne može objasniti. Potpuno sam zadovoljan svojim životom. Odgajan sam i obrazovan u „socijalističkom duhu“. A to znači: poštenje, pravičnost, društvenost, radinost, moralnost, nesebičnost, ljubav prema čovjeku i ljudima uopće, miroljubivost, odanost ideji socijalizma i komunizma, demokratičnost, skromnost... Tako sam odgajan. Takv sam život živio i doživio do sada pošteno 70 godina. Pa zar to nije nešto, što vrijedi cijeliti? To zahvaljujem Titu!

Dan kada je otišao Tito, praktički se pripremao „službeno“ u svim sredinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Nakon objave pogoršanja stanja zdravlja druga Tita poslije operacije u Ljubljani, trebalo se pripremiti i na najgore. Iako sam i sam učestvovao u tim pripremanjima, ipak sam u sebi negirao činjenicu da će taj dan ikad doći. Znam da čovjek, kao i sve u prirodi, osim svemira, nije trajno i prolazno je. Ali nešto neobjašnjivo u meni je stalno govorilo, ne, Tito će se i ovog puta izvući – desit će se čudo? Pa mi smo mnogi „uz Tita živjeli“ u podsvijesnom uvjerenju „da on ne može, ne smije otići“. Ostao sam bez oca kao malo dijete, pa neću valjda sada kao odrastao čovjek ostati bez onoga koga volim kao rođenog oca?

Tog dana, večernji dnevnik na zagrebačkoj televiziji počinje sa praznom stolicom na ekranu. Nešto se strašno događa? Izlazi spiker i objavljuje: „Umro je drug Tito!“ Šok! Ne mogu vjerovati, to mora biti neka

Zabuna! Kako bi drug Tito mogao umrijeti? Ali što god više dnevnik odmiče sve više spoznajem gorku istinu, koju neću da priznam.

Kroz glavu mi prolazi čitav moj život, jer je on vezan uz Tita. Ostao sam bez oca kad sam imao godinu dana, i ne sjećam se da li sam riječ tata ikad izgovorio, kao dijete? Ali u toku Drugog svjetskog rata, negdje 1943. ili 1944. čuo sam kako se u selu šapuće riječ Tito. Ta mi je riječ tako lako sjela u pamćenje da sam je s lakoćom izgovarao – ti-to, kao riječ tata ili mama. Jedino što sam tada mogao nekako nazrijeti, je to da je ta riječ ime nekog čovjeka, koji je tajanstven. Njegovo ime se smije samo šaptom izgovarati u najužem krugu sugovornika. Naravno, nisam ni slutio, onako mali, da će moj čitav život biti blisko vezan uz to ime.

Prošao je rat. Stasio sam za školu. Mama me dovodi u školu. Mala seoska škola obnovljena od ratnih razaranja. Za mene, koji sam iz sela sa malim kućicama, opkoljenog šumom, udaljenog dva kilometra od mjesta uz cestu, gdje se nalazi škola, to je bila „velika zgradurina“. Ulazim u razred. Na zidu iza mjesta za učitelja stoji slika sa nekim, meni nepoznatim, čovjekom na njoj. Odmah uočavam, kao da mi je taj čovjek blizak, tako ponosno gleda u sve nas, ali taj pogled djeluje blago, domaćinski, očinski. Pitam šaptom mamu, tko je taj dragi čovjek? Ona mi odgovara „to je drug Tito“. To je moj prvi dan u školi i prvi susret „licem u lice“ s drugom Titom.

Sjećanja dalje naviru. Prijem u pionire i pionirska zakletva, crvena marama, plava kapa titovka s petokrakom, skromni svečani program, partizanske pjesme, recitacije o Titu, o revoluciji, o domovini... Velikoj domovini Jugoslaviji! Od tada sam stalno vezan uz Tita, Domovinu Jugoslaviju i crvenu boju. Čak sam bio izabran za načelnika pionirskog odreda u razredu. Dobio sam i nekakve dvije crvene trake na rukavu. Tko je „važniji“ od mene?

Štafeta mladosti, svake godine u mjesecu maju. Kakvo je to ushićenje kada u svoje male ručice primamo Štafetu. Mislili smo u svojim „naivnim“ glavicama da će ta štafeta koju sam ja nosio biti u rukama i druga Tita. Međusobno se prepiremo tko je dulju „turu“ imao da trči i nosi štafetu, te kako se „po pravilu“ prima i nosi štafeta. Prima se u lijevu ruku, prebacuje u desnu i tako se nosi i predaje sljedećem

„trkaču“. Tako smo mi to tumačili.

Jednog dana „pukao“ u selu glas: „Na željezničku stanicu će stići, na proputovanju, 'Plavi vlak' i drug Tito će se zadržati jedno vrijeme kako bi se susreo s jednim drugom iz sela s kojim je učio zanat u Karasovoj bravarskoj radionici u Sisku. Učitelj i učiteljica nas postrojavaju i vode na željezničku stanicu.“ Nema veće sreće za nas – nećemo imati nastavu, a vidjet ćemo druga Tita. Ne možemo vjerovati. Mislimo da to nije stvarnost, već neka varka i igra. Dolazimo na stanicu, guramo se međusobno. Hoće svatko biti u prvom redu. Da bude što bliže i da što bolje vidi tog „diva od čovjeka“. Jer smo mi tako zamišljali Tita. Kao velikog diva, blagog i toplog pogleda.

Vlak je stigao. Prilaze nam neki ljudi i dijele bombone. Iako smo željni bombona, nije ih baš svatko mogao priuštiti svojoj djeci, naše glavice su okrenute u vrata vagona. Tko će prvi ugledati Tita? Vrata se otvaraju i na njima se pojavljuju neka lica u uniformama, pa jedan veliki žuti pas. Tek iza njega pojavljuje se čovjek u uniformi sa čizmama i ordenjem na prsima. Nasmijan otpozdravlja narodu koji kliče Tito, Tito, Tito! Tada i mi isto tako ponavljamo za njima i još uvijek ne možemo vjerovati da stvarno vidimo Tita ispred nas na nekoliko koraka. Pa nije on tako visok, kako smo ga mi zamišljali, već visine kao i mnogi drugi ljudi. Ali iz njega nešto zrači, nešto nas očarava. Naši uzvici Tito, Tito, Tito, prelaze u trans? To je potrajalo jedno vrijeme. Nekakvi susreti, rukovanje i ljubljenje, su se dogodili. Vrijeme zadržavanja je prošlo i Tito je oputovao dalje na svoje zadatke. Taj dan više nismo imali nastave. Trčali smo kućama da se hvalimo kako smo vidjeli Tita. Što misliš, vidjeti Tita izbliza? To se ne događa svakome, i svaki dan. Eto tako se dogodio moj „prvi susret“ s Titom. Pa to je bio doživljaj koji se prepričavao, ne danima i mjesecima, već godinama. Sve dok nismo odrasli.

Imao sam sreću i zadovoljstvo još nekoliko puta biti tako u blizini Tita, kad sam već odrastao i ozbiljno učestvovao u raznim aktivnostima izgradnje samoupravnog socijalizma, materijalnog i duhovnog napretka socijalističke Jugoslavije. Slijede događaji: Autoput „Bratstvo-jedinstvo“ od Ljubljane do Zagreba. Bio sam brigadir i udarnik Sisačke omladinske brigade „Joža Rožanković“ 1958. godine. Drug Tito posjećuje gradilište i susreće se s nama brigadirima. Opet novo ushićenje. Pljušte brigadirski pozdravi...zdravo,zdravo, zdravo, o ruk, o ruk, o ruk, cmok, cmok, cmok!!! Slijedi pjesma za pjesmom...Druže Tito samo zovi, letit ćemo ko orlovi... Druže Tito ljubičice bijela, tebe voli omladina cijela... Druže Tito kad ćeš doći, radit ćemo i po noći... Ako dođe i Jovanka, radit ćemo bez prestanka... To je za nas bila nova snaga da se prebacuje norma i da „kubici zemlje“ idu kao od šale.

Opet dva susreta 1969. godine. Jedan u Zagrebu na velikom mitingu mladih iz čitave Jugoslavije u „Karavani brigadira“, povodom 25. godišnjice „Omladinskih radnih akcija“. Te iste godine opet „susret“ za posjeta druga Tita Sisku. Zatim, 1972. godine, prilikom otkrivanja veličanstvenog spomenika

u Mrakovici na Kozari.

Prilikom prolaska „Plavog vlaka“ kroz Sisak 1973. godine, opet. Vlak se kratko zadržava i drug Tito se pojavljuje na prozoru da otpozdravi razdraganim građanima, među kojima sam bio i ja. Tito posjećuje Sisak 1975. godine. Kao sekretar Općinskog komiteta Saveza komunista Siska, prisustvujem susretima i razgovorima druga Tita sa privrednicima i građanima Siska. Prisustvujem, 1977. godine proslavi 40-godišnjice dolaska druga Tita na čelo Partije, koja se održavala u Zagrebu, na kojoj je prisutan i Tito.

Delegacija Siska na čelu sa drugom Vladimirom Janjić-Capom, sisačkim revolucionarom i narodnim herojem, posjećuje druga Tita u vili „Zagorje“ u Zagrebu 1977. godine i predaje mu Plaketu grada Siska. U toj delegaciji sam i ja prisustvovao kao sekretar Općinskog komiteta SKH Siska. U Beogradu 1978. godine održan je XI. Kongres Saveza komunista Jugoslavije. Prisustvovao sam kao delegat Sisačko-Banijske regije. Na Kongresu je drug Tito imao referat. To je ujedno i posljednji kongres SKJ na kojem je prisustvovao drug Tito. Kakva žalosna podudarnost.? Ja sam, nažalost, prisustvovao i posljednjem, XIV. Kongresu SKJ u januaru 1990. godine, na kojem se raspao Savez komunista Jugoslavije.

Svi ovi susreti i viđenja su za mene značili neizmjernu sreću i radost, te uvijek ulijevali novu snagu i polet za daljnja istinska pregnuća u izgradnji samoupravnog socijalističkog društva. Svaki put kad sam se sretao s drugom Titom osjećao sam da iz tog čovjeka zrači neka neobjašnjiva snaga i moć, kao i ljudska toplina koja sugovornika veže uzase.

Svaki put sam osjetio toliko snage i poleta da nema prepreke i teškoće koju ne bih mogao savladati na putu kojim je on išao. Taj put je u osnovi izgradnja takvog društva u kojem će svi ljudi imati jednaka prava, živjeti u bratstvu, ljubavi, miru, sreći i zadovoljstvu.

Od svih ovih susreta najviše mi je ostao u sjećanju susret 1977. godine u vili „Zagorje“, prilikom predaje Plakete grada Siska drugu Titu. Imao sam zadatak

da, kao sekretar Općinskog komiteta Saveza komunista Siska, upoznam Tita sa stanjem i akcijama organizacije Saveza komunista u općini Sisak. To je za mene bio najsretniji trenutak u mom životu, ali ujedno najteži i najodgovorniji zadatak, kao sekretara Općinskog komiteta Saveza komunista Siska. To je istovremeno, bio za mene najteži zadatak u životu, teži od svih ispita u školi i fakultetu. Ja, da se direktno obraćam drugu Titu. Pa to je neshvatljivo, možda je to samo neki lijepi san? Kako ću, ponosno i sa sjetom, kad ostarim, uz kamin pričati svojoj unučadi „kako sam se družio sa drugom Titom“! Od kako je odlučeno da ću ja morati prvi da govorim na susretu, stalno sam u sebi nagađao i ponavljao što bi trebalo reći o akcijama SK u sisačkoj općini. To treba biti kratko, a razumljivo. Lako je meni o tome pričati po sastancima i s drugovima u gradu, ali to govoriti Titu? Hoću li uspjeti, da ne zabrljam? Znao sam da će druga Tita interesirati rad Partije u Sisku i da će sigurno htjeti da što više sazna, kako je sada u gradu Sisku – gradu njegove mladosti u kojem se prvi put sreo sa naprednom radničkom misli. Bilo me je jako strah, kako ću ja to izvesti? Nisam mogao to napisati i pročitati, što bi mi bilo mnogo lakše. Ali kako bi to izgledalo da sekretar općinskog komiteta ne može u svako doba dana da daje sliku stanja i aktivnosti na području svoje općine. Samo da se ne zapletem. Da ne pobrkam brojke koje govore o stanju i broju članstva i osnovnih organizacija u općini. Čuo sam, a u to sam se i uvjerio, da drug Tito jako dobro uočava detalje i pamti svaku brojku kad mu se podnosi određeni izvještaj. Drugovi koji su još bili u delegaciji su vidjeli moju nevolju, pa su me hrabрили. Naročito drug Capo, koji je najveći dio svog revolucionarnog vijeka proveo neposredno radeći i surađujući s Titom.

Tog dana bilo je još puno delegacija koje su posjetile druga Tita. Morali smo čekati na red. To čekanje mi se učinilo kao vječnost. Ne znam po koliko puta sam ponovio u sebi ono što trebam kazati. Delegacije koje su ulazile prije nas, zadržavale su se neko vrijeme u razgovoru i nakon toga na ista vrata izlazile van. Promatrao sam te ljude kada izlaze od druga Tita. Izgledali su ozareni, sretni, a ujedno s određenom sjetom na licu „kako je to kratko trajalo i brzo prošlo“. Primjetio sam da svi izlaze mnogo slobodniji, opušteniji nego što su bili kad su ulazili u dvoranu za prijem delegacija. To me je ohrabrilо – sigurno će sve dobro proći. Samo da bar ne snima televizija? Što će biti ako se zapletem, a to svi koji me znaju vide na televiziji? Kako ću se vratiti u Sisak?

Došlo je vrijeme da naša delegacija krene u dvoranu za primanje. Dogovorili smo se da drug Capo ide prvi, a onda svi mi za njim. Otvorila su se velika vrata i mi smo nesigurno stupili u salon za prijem. Drug Tito je stajao, sa njemu karakterističnim, toplim osmjehom, koji zrači ljudskost, bliskost, drugarstvo, ljubav. U jednom trenutku su mi u misli došli stihovi našeg pjesnika-revolucionara Vladimira Nazora iz pjesme „Naš Vođa“:

„...Od gvožđa je, ali u tom
gvožđu kuca
toplo srce. S ruke, kad je
u vis diže,
do oblaka tamnih pramen
svjetlo siže...“

Delegacija Općine Sisak za vrijeme posjeta drugu Titu, srpanj 1977. godine u vili „Zagorje“ u Zagrebu. Delegaciju je predvodio drug Vlado Janič-Capo, Narodni heroj i komandant Prvog partizanskog odreda u šumi Brezovica kod Siska 1941. god. Ivica Bašić, sekretar Općinskog komiteta Saveza komunista Sisak se rukuje sa drugom Titom

Zar je baš morao doći taj 4. maj 1980.godine? Puno toga ostalo je još za uraditi, kako bi Jugoslavija i njeni građani živjeli još bolje, slobodnije, bogatije, ljudskije, humanije. Kako ćemo to bez druga Tita???

Rekao sam, na početku ovog napisa da je moj čitav život vezan uz ime i djelo Tita. Što bi od mene, malog, siromašnog seoskog dječaka bilo da nije Tita i njegova djela? Vjerojatno bih ostao u selu, zabačenom u brdima, daleko od glavnih prometnih komunikacija, bez neke ozbiljne perspektive? Majka nije imala novca da me školuje. Ali uz pomoć društva, stipendije i ukupno besplatno školovanje, uspio sam završiti osnovnu, srednju školu i fakultet. Dobio sam siguran posao, kasnije stan i nije više bilo problema za daljnji život u sreći i zadovoljstvu.

Drug Tito je otišao, ali ostalo je njegovo djelo Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Po tadašnjem uvjerenju, još jača, čvršća uz zakletvu Titu „Druže Tito mi ti se kunemo...!“ To je u nama svima ulijevalo optimizam i vjeru, da ćemo i sami, bez Tita moći to nastaviti. Svjestan činjenice da je ljudski život ipak ograničen, osjetio sam određeno olakšanje spoznajom da „čovjek mora otići“, ali ostaje njegovo djelo. Tako se život nastavio dalje uz znatno veće poteškoće nego uz druga Tita. Došlo je 1981. do nemira na Kosovu, od 1986. počinje svjetska energetska kriza, sve se više pojavljivao nacionalizam i separatizam, što je konačno 1991. dovelo do sloma socijalizma i Jugoslavije.

Nama, koji smo imali sreću živjeti i biti aktivni suvremenici „Titova doba“, rušenjem socijalizma i Jugoslavije prestalo je pravo življenje. Nama je počelo umiranje. Svjestan sam da čovjek svojim rođenjem počinje fizički umirati. Ali ovo nije samo fizičko umiranje, već umiranje čovjeka kao društvenog bića. Ostaje nam još jedino ugodno i lijepo sjećanje, te čvrsta nada da će sigurno, u budućnosti vizionarstvo i ostvarivano djelo druga Tita biti ostvareno za sve buduće generacije čovječanstva. Ili će čovječanstvo nestati samouništenjem?

Ivica Bašić
prof. ind. pedagogije, Sisak

Fenomen dobrovoljnog omladinskog rada – II. dio

Omladinske radne akcije u periodu 1946-1964

Skoro da je nemoguće na par stranica opisati sav onaj mladalački polet omladine Jugoslavije na gradilištima zajedničke domovine koji se tako snažno manifestovao nakon završetka drugog svetskog rata. Izgradnja i obnova opustošene zemlje su osnovni moto ovog vremena. Samopožrtvovanost i upornost nasuprot svim teškoćama nedostatka materijala i mehanizacije postaju legendarni putokaz dolazećim pokolenjima, a veličina urađenog posla, pogotovo u vreme prvog petogodišnjeg plana je tolika, da zvuči skoro apstraktno u poređenju sa današnjim aktivitetima u oblasti javnih poslova na Balkanu. Ako se zna da su, samo u vremenu 1946 do 1952, preko milion omladinaca darovali svojoj domovini preko 60 miliona radnih dana, činivši ovo bukvalno golim rukama, u najtežim uslovima koji se daju zamisliti, onda se iz toga da mnogo toga zaključiti o stepenu dobrovoljnosti mladih, ali i pomoći naroda Jugoslavije mladima u tom radu. U svetskim razmerama ovo razdoblje je dovelo mladu društvenu zajednicu na prvo mesto lestvice razvoja nacionalnog dohotka, rekord koji do danas nije prevazišla nijedna druga država na svetu. Ovaj period dobrovoljnog omladinskog rada sadrži u sebi tri različite faze, te ću ga kao takvog i predstaviti.

1946-1951 – Vreme velikih posleratnih akcija

Prvi posleratni period razvoja radnih akcija vremenski je doba obnove zemlje i njene forsirane industrijalizacije. To je vreme Prvog petogodišnjeg plana (april 1947), u kome se traži ostvarivanje sledećih ciljeva:

- likvidacija privredne i tehničke zaostalosti,
- jačanje ekonomskih i odbrambenih snaga,
- učvršćivanje državnog socijalističkog sektora privrede i odnosa i drugo.

Ovakvi ciljevi su zahtevali veliku količinu radne snage. Tako se u 1945. godini startuje sa 461.000 zaposlenih, da bi se broj povećavao velikim tempom, i to: 1946. godine 721.000, 1947. godine 1.167.000, 1948. godine 1.517.000, a 1949. godine se popeo na 1.990.000. Jedini izvor ovog broja novozaposlenih bilo je selo i poljoprivredna dobra, sa velikim procentom nekvalifikovane radne snage. Uz to postoji i nedostatak mehanizacije, o čemu ilustrativno

govori sledeći podatak: samo na gradnji autoputa Beograd-Zagreb korišćeno 68 buldožera, 18 skepera, 19 galiona, 142 valjka i 108 traktora-guseničara. U novogodišnjoj poruci 1946. godine Tito udara temelj novom pokretu akcijaštva sledećim rečima: „Obračam se tebi, omladino Jugoslavije, da budeš nosilac radnog oduševljenja, da budeš primjer upornosti i samopožrtvovanja u izgradnji naše zemlje, kao što si bila primjer u četvorogodišnjoj borbi za slobodu svoje zemlje, kao što si u prošloj 1945. godini bila primjer u radu na obnovi zemlje.“

Na ovaj poziv se omladina Jugoslavije odazvala prvom velikom radnom akcijom, gradnjom pruge Brčko-Banovići. Od 1. maja do 7. novembra 1946. ovu prugu, u dužini od 90 km, izgradilo je preko 60.000 omladinaca. Sledila je pruga Šamac-Sarajevo od 1. aprila do 15. novembra 1947., u dužini od 243 km, sa preko 217.000 brigadira. Već u jesen ove iste, 1947. godine 1412 brigadira započelo je sa izgradnjom Novog Beograda, na terenu zemunskih močvara.

I inače, u toku 1947. godine na gradilištima širom zemlje učestvovalo je više od 280.000 mladih. U sledećoj 1948. godini od 1. aprila omladina započinje izgradnju prvog autoputa od Beograda do Zagreba, u čemu učestvuje u naredne dve godine preko 250.000 mladih, izgradivši tako 382 km ove saobraćajnice. Godine 1949. ovi su radovi intenzivirani povećanjem učesnika na preko 58.000 u izgradnji Novog Beograda i preko 133.000 na autoputu. Pored ovih najpoznatijih akcija tog vremena omladina je posvuda u Jugoslaviji obnavljala i izgrađivala novu Jugoslaviju. Ovdje ću spomenuti samo najznačajnije,

gdje je za kratko vrijeme niklo:

- 11 pruga (Brčko-Banovići, Šamac-Sarajevo, Banja Luka-Doboj, Gradačac-Modriča, Nikšić-Titograd, Kučevo-Brodica, Sežana-Dutovlje, Puračić-Doboj, Galep-Veliki Balačevac, Foča i Borovići)
- 4 pionirske pruge (Beograd, Sarajevo, Zagreb i Skoplje)
- 6 puteva (autoput Beograd-Zagreb, Potiški-Čoka, Đurđevac-Pregrada, Berane-Rožaj, Celje-Sv.Petar i na Pelješcu)

- 14 industrijskih objekata („Ivo Lola Ribar“ Željeznik, železara Zenica, tvornica hidrauličnih strojeva u Žitnjaku kod Zagreba, „Jedinstvo“ Zagreb, „Titan“Kamnik, valjaonica Sevojno, fabrika samota Aranđelovac i Mladenovac, tekstilna fabrika u Novom Pazaru, „Krušik“ Kruševo, fabrika magnezita u Rankovićevo, objekti u Goraždu, Foči i Hađićima, fabrika kablova u Svetozarevu i železara u Nikšiću)
- 5 hidrocentrala (Jablanica, Mavrovo, Vinodol, Vlasina, Mali Zvornik)
- kanali (Posavski, Begejski, Vidopoljski, Jasenički, melioracija Strumičkog polja, regulacija Gorskog rijaka i Resnice, Rajla, nasip kod Velikog Gradišta)
- gradovi i naselja (Novi Beograd, Nova Gorica, studentski gradovi u Zagrebu, Sarajevu i Ljubljani, pionirski gradovi u Zagrebu i Beogradu)

Od preko milion mladih koji su učestvovali na radnim akcijama je skoro 40% njih bilo ženskog pola, a prosek starosti se kretao između 16 i 25 godina. Za udarnike je proglašeno 123.892 omladinca, a od toga je u privredu, na stalna radna mesta, preuzeto preko 80.000. U ovom periodu je na akcijama kurseve za KV i PK radnike završilo preko 40.000 omladinaca. Na akcijama je preko 70.000 mladih naučilo da čita i

piše. Kako su radne akcije ujedno imale i međunarodni karakter, nekoliko desetina hiljada stranaca se na ovaj način uverilo u eksplozivni razvoj nove Jugoslavije. Istovremeno su naše brigade učestvovala na radnim akcijama drugih država i regiona.

Period dobrovoljnog rada je bio toliko sveobuhvatan i obiman, da o mnogo čemu ne postoje pisana dokumenta. Naravno da nisu postojale samo velike radne akcije, nego i bezbrojne manje, lokalnog karaktera, a dokaz tome su, na primer, i svi domovi kultura sa bioskopskim dvoranama i zadružni domovi koji su tada izgrađeni u skoro svim gradovima i selima Jugoslavije, do onih najmanjih i najzabačenijih, a na čijoj izgradnji je, samo u 1948. godini, učestvovalo preko pola miliona mladih. Kraj ovog, po mnogo čemu neverovatnog perioda radnih akcija obeležen je završetkom gradnje pruge Banja Luka-Doboj, na kojoj je od marta do 20. decembra 1951. godine radilo 86.500 omladinaca, svrstanih u preko 900 radnih brigada. Dobrovoljni omladinski rad u periodu 1946-1952 je predstavljao preko 65% nacionalnog bruto proizvoda mlade državne zajednice.

1952-1957 – Vreme lokalnih radnih akcija

Po završetku Prvog petogodišnjeg plana došlo je do akcijaškog zatišja na gradilištima nove Jugoslavije. Velika većina mladih je započela da radi u novoizgrađenim fabrikama što je dovelo do ogromnih migracionih pomeranja iz sela u grad. U izgradnji je ostalo samo nekoliko objekata koje je trebalo završiti do kraja. Takav jedan objekat je bila hidrocentrala kod Novog Vinodola, gde 1953. godine radi oko 16.000 mladih ili valjaonica Sevojno, započeta 1950. godine, koja je krenula u probnu proizvodnju u jesen 1954. godine. Od 1954. godine, pa do 1958. godine nema velikih radnih akcija.

Mladalački polet omladine Jugoslavije došao je u ovom periodu do snažnog izražaja upravo u novim radnim sredinama, na novim radnim mestima.

Udarnički moral mladih se jako manifestovao u fabrikama i prema starijoj generaciji, tako da se ubrzo počeli menjati i proizvodni odnosi u privredi, što je za rezultat imalo donošenje mnogih zakona, počevši od uvođenja radničkih Saveta 1949. godine, agrarne reforme 1953., pa do davanja fabrika radnicima na samoupravljanje 1955. i 1961. godine. Sa sigurnošću se može tvrditi da je upravo omladina Jugoslavije, ponesena sopstvenim radnim elanom Prvog petogodišnjeg plana, ukinula državno rukovođenje privredom i započela samoupravljanje.

1958-1964 – Oživljavanje velikih radnih akcija

Prva pauza u organizovanju velikih radnih akcija prekinuta je odlukom o učešću omladine u izgradnji Autoputa od Zagreba do Ljubljane 1958. godine. Iako je po ovoj odluci šestog Kongresa NOJ-a u radovima trebalo da učestvuje nešto više od 50.000 mladih, samo pet dana kasnije se širom Jugoslavije za učešće prijavilo više od 200.000 omladinaca. Trebalo je izgraditi 80 kilometara asfaltnog i betonskog kolovoza, iskopati i u nasipe ugraditi 1.300.000 kubnih metara zemlje i kamena. Ili, rečeno graditeljskim jezikom, trebalo je skinuti i ponovo postaviti 300.000 kubnih metara humusa, prevesti željeznicom i ugraditi u nasipe 27.000 kubnih metara šljunka i tampona; u kamenolomima, kako stoji u projektima, izdrobiti i u kolovoz staviti 43.000 kubnih metara tucanika, podići 52 veća objekta, među kojima most na Savi kod Jankomira, dug 330 metara, vijadukt kod Trebnja dug 110 metara, kod Svete Nedelje 70 metara i još ravno 220 propusta za vodu i drugih manjih objekata.

Između dana donosenja odluke, pa do početka radova prošlo je samo mesec dana. Ova deonica autoputa je završena za samo šest meseci, od strane 53.323 brigadira svrstanih u 466 brigada. Istovremeno su u Srbiji otpočeli pripremni radovi na deonici između Paraćina i Niša, na koje je izaslo 5.617 omladinaca, trasirajući buduće radove na dužini od 78 kilometara.

- U ovoj 1958. godini je, na primer, u Srbiji, kroz lokalne radne akcije prošlo 1.622.023

mladih na popravci lokalnih puteva, odvodnjavanju i navodnjavanju terena, regulaciji toka reka i potoka, elektrifikaciji sela i slično. Od svih ovih akcija vredno je istaći akciju omladine Beograda na uređenju Ade Ciganlije sa preko 1600 brigadira.

- Omladina Hrvatske organizovala je niz značajnih akcija, od kojih se ističu: gradnja jezera u Pionirskom gradu u Zagrebu, rad na putu prema Dubravcu i čišćenje korita reke Korane. Pulska omladina je dovela struju u 13 sela, a Vinkovačka je regulisala reku Vuku i pošumljavala Zupanju.
- U BiH su mladi radili na izgradnji komunalnih objekata i sportskih igrališta, od kojih je Koševo u Sarajevu najpoznatije, kao i na uređenju gradova u šest republičkih srezova.
- Omladina Makedonije je organizovala deset manjih radnih akcija, od kojih su one u Bitolju, Skoplju i Titovom Velesu ostale posebno zapamćene.
- Slovenačka omladina je uredila Ljubljanu i izgradila Koparsku luku.

U proleće 1959. godine započela je izgradnja dve deonice autoputa: između Paraćina i Niša u Srbiji i između Demir Kapije i Negotina na Vardaru u Makedoniji. Ovi radovi su završeni do novembra 1959. godine. Na lokalnim radnim akcijama iste godine u Hrvatskoj učestvuje 175.413 mladih, u Makedoniji 67.000, u Crnoj Gori 14.000, u Sloveniji 8.000, a u Srbiji 338.397 omladinaca.

Godine 1960. nastavljena je izgradnja autoputa od Niša do Grdelice i na deonici između Udova i Đevđelije. Napravljeno je 113 novih kilometara ove značajne saobraćajnice. Izgrađeno je 7 mostova, 16 nadvožnjaka i podvožnjaka, 89 propusta i ostalo. Istovremeno je trasirano gradilište za sledeću godinu prema Vranju u dužini od 74 kilometra, kao i 30 kilometara od Udova do grčke granice. Te iste godine započet je:

- u Srbiji i rad na izgradnji puta Preljina-Čačak-Titovo Užice, u dužini od 37 kilometara, nastavljeno uređenje Ade Ciganlije, započeta izgradnja Zavoda „Crvena Zastava“ u Kragujevcu, ali tu su i naselja omladinskih ra-

dnih akcija u Zemunu, Lazarevcu, Leskovcu... Te godine u Srbiji je formiran Pokret mladih gorana, koji se, kao poseban ogranak dobrovoljnog rada, stara samo o pošumljavanju i održavanju šuma.

- U BiH je započeta izgradnja Omladinskog centra na Tjentištu. Dozidano je 181, a novoizgrađeno 150 škola. Izgrađeno je i preko 450 novih objekata, elektrificirano 80 sela, dovršena elektrifikacija železnice Sarajevo-Iliđa. Na ovim radovima je učestvovalo preko 175.000 mladih.
- U Hrvatskoj počinje ORA „Sava“ u Zagrebu, na uređenju visokovodostajnog odbrambenog nasipa oko Zagreba, ali i akcije u Kutini, Slavenskom Brodu, Makarskoj... Započet je lokalni put Njemci-Kometinci, plantaže u Božincima, aerodrom u Petrinji, omladinski Dom u Sisku i mnogo drugih objekata.

- Slovenačka omladina je regulisala Radenski potok i izgradila Pohorsku cestu. Izgrađeni su sportski objekti u Bistrici, Mariboru i Kranju, kao i turističko naselje „Goslišče“ na Gričku. Izgrađeni su i novi putevi Stare-Šentjur i Rebro-Virslaja.
- U Makedoniji je 38.000 omladinaca radilo na izgradnji novih i popravci starih sportskih terena, a više od 75.000 njih je bilo uključeno u gradnji puteva, postavljanju dalekovoda i uređivanju Skoplja. Otvorena su i omladinska naselja u Kučevu i Kuršumliji.
- Crnogorska omladina je uređivala Slovensku plažu u Budvi, gradila puteve u Bečićima, Lepičićima, Pobori, podigla Dom kulture u Petrovcu, omladinski sportski centar na Cetinju...

U proleće 1961. godine započeti su radovi u samoj Grdeličkoj klisuri, na najtežem delu nove trase autoputa. Na deonici od samo 10 kilometara trebalo je izgraditi 80 većih i 235 manjih betonskih objekata, most u dižini od 235 metra kod Mominog kamena, vijadukte u Predejanima i Vladičinom Hanu, probiti nekoliko tunela, od 40, pa do 333 metra dužine... Na deonici od Vranja do Skoplja, oko Bujanovca i Kumanova, trebalo je savladati močvare da bi se nastavilo do Preševa. Samo na ovom delu je radilo 46.699 brigadira. Nastavljaju se i radovi na Savskom nasipu, na Tjentištu i Adi Ciganliji. Niču nova omladinska naselja u Varazdinu, Splitu, Karlovcu, Dubrovniku... Godine 1962. počinju završni radovi autoputa na deonicama Paraćin – Beograd i od Sko-

plja do Titovog Velesa. Podignuta su i nova omladinska naselja: Osipaonica, Šaraorice, Miloševac, Krnjevo, Velika Plana, Staro Selo, Markovac, Lapovo, Miloševo, Bagrdan, Lanište, Svetozarevo, Mijatovac, Čuprija i Paraćin.

U poslednjoj godini druge faze izgradnje autoputa „Bratstvo-jedinstvo“ (1963.) završene su deonice do kružnog puta oko Beograda. Za šest godina izvođenja radova omladina je izgradila više od 500 kilometara ove važne saobraćajnice, na čemu je učestvovalo 2.122 brigade sa 251.737 brigadira; broj omladinki je iznosio 29.840. Najveći broj učesnika predstavlja radnička omladina (84.602), zatim srednjoškolska omladina (65.062), seoska (60.770), studenti (24.715), učenici u privredi (14.427), službenici (7.701) i ostali (7.974). Održano je preko 15.000 kulturno-umetničkih priredbi, pohađani najrazlicitiji amaterski kursevi sa 183.893 polaznika, održavani mnogobrojni festivali na kulturno-umetničkom, sportskom, prosvetnom i tehničkom polju sa preko 65.000 učesnika, završavani stručni kursevi za PK i KV sa 56.635 polaznika...

Ipak, najznačajniji događaj u ovoj 1963. godini nije bio samo završetak saobraćajnice pod imenom „Autoput bratstva i jedinstva“, nego praktičan izraz tog istog bratstva i jedinstva u svakodnevnom životu i radu, a svoju posebnu potvrdu ono je dobilo nakon razornog zemljotresa u Skoplju 26. jula 1963. godine. Već 5. avgusta je stiglo prvih 12 omladinskih radnih brigada kako bi nesebičnim i požrtvovnim radom pomogle stanovnicima razrušenog grada.

Od 1958. do 1963. godine na svim akcijama širom domovine učestvovalo je više od 6.000.000 omladinaca.

– Kraj II. dela –

Odabrao i pripremio:
Frederik Goda
zemunski akcijaš

IZVORI:

Slobodan Selenić: „Omladina gradi Jugoslaviju“ i „Savezne omladinske radne akcije u Jugoslaviji 1946-1963“, objavljeno 2006. godine

i
Grupa autora
„Omladinske radne akcije – mladost naše zemlje (1942-1982)“, objavljeno 1983. godine

**Sretne
nastupajuće
praznike i sve
najbolje u Novoj,
2012. godini želi
vam uredništvo
biltena**

